CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S 2 P 13

Coll. No. 797

Title Śankaravijayadindima

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 797 Subject : Kāvya.

Title : Śankaravijaya dindima.

Author : Dhanapati Scribe : –

Date of the work : – Date of the Ms. : –

Place of the work : – Place of the Ms. : –

Size : 12.3" by 6.9" Extent : 13 foll

Language : Sanskrit. Script : Devanāgari

Remarks : ——

श्री० ॥ एवंमंडनाचार्यसंवादंसपरिकरंनिरूप्यसर्वज्ञोपायंसप्रपंचंनिरूपयितुमुपक्रमते अथाचार्ययुक्तीनांसरस्वतीकृतानुमोदनस्यस्त्रगलस्थ मालायामलिनीभावस्यचानंतरंसंयमिराजस्यश्रीशंकरस्यवेदार्थनिर्णयकरैःपुनश्चन्यायसहितैर्वचनैःशमितआग्रहोयस्यसतथाभूतोपिसपदि तत्क्षणेकृतसंशयःपुनरवोचत्यतःकर्मजडः प्रमिताक्षरावृत्तं प्रमिताक्षरासजससैरुदितेतिलक्षणात् ॥ १ ॥ यदुवाचतदाह हेयतिराजसंप्रतिममा भिनवादपजयाद्विषादंनप्राप्तोस्मिअपितुजैमिनीयवचनानि अहहेतिनिपातावाश्चर्यातिशयार्थावत्यंतखेदार्थौवा उन्मथितानीतिकारणादत्यंतं

श्री० ॥अथनवमसर्गः॥अथसंयमिक्षितिपतेर्वचनैर्निगमार्थनिर्णयकरैःसनयैः॥शमिताग्रहोपिपुनरप्यव दत्कृतसंशयःसपदिकर्मजडः॥ १ ॥यतिराजसंप्रतिममाभिनवान्नविषादितोस्म्यपजयादपितु॥ अपिजैमि नीयवचनान्यहहोन्मथितानिहीतिभृशमास्मिकृशः ॥ २ ॥ सहिवेत्त्यनागतमतीतमपिप्रियकृत्समस्तजग तोधिकृतः॥ निगमप्रवर्तनविधौसकथंतपसांनिधिर्वितथसूत्रपदः ॥ ३ ॥ इतिसंदिहानमवदत्तमसौनहि जैमिनावपनयोस्तिमनाक्॥ प्रमिमीमहेनवयमेवमुनेर्हृदयंयथावदनभिज्ञतया॥ ४ ॥

कृशोस्मि ॥ २ ॥ हियस्मात्सजैमिनिर्भविष्यंभूतंचजानाति पुनश्चजगतःप्रियकरणार्थंवेदस्यवेदार्थस्यवाप्रवर्त्तनविधावधिकृतस्तथाचैवंभूतस्त पसांनिधिःसकथंवितथसूत्रपदोवितथानिव्यर्थानिसूत्रपदानियस्यवितथसूत्रेषुव्यवसायोवायस्यतथाभूतःकथंभवेदित्यर्थः ॥ ३ ॥ इत्येवंसं देहंप्राप्तवंतंतंमंडनमसौश्रीशंकरोऽवोचत्जैमिनौमनाक्ईषदपिअपनयोऽन्यायोनहि किंतुवयमेवानभिज्ञतयामुनेरभिप्रायंयथावन्नप्रमिमीम हेप्रमातुंनशक्नुमः ॥ ४ ॥

एवंश्रुत्वात्युत्सुकोमंडनआह यदिकविजनैरप्यविदितंमुनेर्हृदयमभिप्रायोविद्यतेतत्तर्हीहास्मदग्रेवर्णय ननुमुन्यभिप्रायविस्त्वाभिमानवतांभव द्विधानामग्रेतद्वर्णनंनिष्फलमित्याशंक्याह यदिभवताऽत्रास्मिन्हृदयवर्णनेप्रसक्तेयुक्तंकथितंतर्हिदलिताहंकृतयःसंतोवयंतन्नद्दिकुर्महे॥५॥एवंप्रार्थितःसश्रीशंकरोजैमिन्यभिप्रायमाविष्करोति परेब्रह्मण्यभिप्रायवानपिविषयेषुप्रवाहीकृतबुद्धीन्तत्रानधिकारमालोच्यतत्राधिकारायताननुग्रहीतुमिच्छुरसौमुनिःपरब्रह्मप्राप्तिसाधनतयापरंकेवलंसुकृतंपुण्यंकर्मातिशयेननिरूपितवान्नतुपरंब्रह्मेत्यर्थः ॥६॥ नन्विदंभवद्भिःकथंज्ञातमितिचेत्श्रुत्यर्थनिर्णायकस्यश्रुत्यननुरूपाभिप्रायवत्त्वाभावनिश्चयादित्याशयेनाह वचनमिति तमेतंवेदानुवचनेनब्राह्मणाविविदिषंतिय

यदिविद्यतेकविजनाविदितंहृदयंमुनेस्तदिहवर्णयभो ॥ यदियुक्तमत्रभवताकथितंहदिकुर्महेदलदहंकृतयः ॥ ५ ॥ अभिसंधिमानपिपरेविषयप्रसरन्मतीननुजिघृक्षुरसौ ॥ तदवाप्तिसाधनतयासकलंसुकृतंन्यरूपयदितिस्मपरं ॥ ६ ॥ वचनंतमेतमितिधर्मचयंविदधातिबोधजनिहेतुतया ॥ तदपेक्षयैवसचमोक्षपरोनिरधारयन्नपरथेतिवयं॥ ७॥ श्रुतयःक्रियार्थकतयासफलाअतदर्थकानितुवचांसिवृथा ॥ इतिसूत्रयन्ननुकथंमुनिराडपिसिद्धवस्तुपरतांमनुते॥८॥

ज्ञेनदानेनतपसानाशकेनेतिवचनंपरब्रह्मावगतिजन्महेतुतयाब्रह्मचर्यादिधर्मसमुदायंविदधातियद्यपिप्रत्ययार्थप्रधानतापक्षेसनर्थेच्छाजनिहेतुतयावद्विधायकंतथाप्यश्वेनजिगमिषतीतिवत्प्रकृत्यर्थप्रधानताश्रयेणैवमुक्तं तद्वचनापेक्षयैवसचमोक्षपरोजैमिनिर्धर्मनिचयंनिरधारयत्नान्यथेतिवयंमन्महइत्यध्याहारः ॥७॥ननुआम्नायस्यक्रियार्थत्वादानर्थक्यमतदर्थानामितिसूत्रयन्वेदस्यसिद्धवस्तुपरतांकथंमनुतइतिमंडनःशंकते श्रुतयःक्रियार्थकतयासफलाअक्रियार्थकानितुवचांसिवृथाऽनर्थकानीतिसूत्रयन्मुनिराड्वेदवचसांसिद्धवस्तुपरतांननुकथंमनुतइत्यर्थः ॥८॥

उक्तसूत्रस्यकर्मकांडाभिप्रायत्वान्नैवमितिपरिहरतिभगवान् श्रुतिराशिःपरंपरयाऽद्वितीयब्रह्मपरोपिआत्मबोधःफलंयस्यतस्मिन्कर्मणिप्रसरत्कटाक्षःप्रवाहीकृतदृष्टिरित्यतःकर्मप्रकरणस्थगिरांकार्यपरत्वमसूचिसूचितवान् ॥९॥ नन्वेवंतर्हिफलदातृत्वंकर्मणःस्वीकृत्यपरेशंकिमर्थंनिराहेतिमंडनःशंकते ननुकृत्स्नवेदकदंबस्यसच्चिदात्मपरतायदिमुनेरभिमतातर्हिपुरुषात्परमात्मनोभिन्नस्यकर्मणःफलदातृत्वंवदन्सन्मुनिःपरमेश्वरमपिकथंनिराकृतवानित्यर्थः ॥ १० ॥ अनुमानगम्यंतंनिराकृतवान्नतुवेदनिचयगम्यमितिसमाधत्तेभगवान् नन्विति इदंजगत्कर्तृपूर्वकंका

श्रुतिराशिरद्वयपरोपिपरंपरयात्मबोधफलकर्मणिच॥ प्रसरत्कटाक्षइतिकार्यपरत्वमसूचितत्प्रकरणस्थगिरां॥ ९॥ ननुसच्चिदात्मपरताभिमतायदिकृत्स्नवेदनिचयस्यमुनेः ॥ फलदातृतामपुरुषस्यवदन्सकथंनिराहपरमेशमपि॥ १०॥ ननुकर्तृपूर्वकमिदंजगदित्यनुमानमागमवचांसिविना ॥ परमेश्वरंप्रथयतिश्रुतयस्त्वनुवादमात्रमितिकाणभुजाः॥ ११॥ नकथंचिदौपनिषदंपुरुषंमनुतेबृहंतमितिवेदवचः ॥ कथयत्यवेदविदगोचरतांगमयेत्कथंतमनुमानमिदं ॥ १२ ॥ इतिभावमात्मनिनिधायमुनिःसनिराकरोन्निशितयुक्तिशतैः॥ अनुमानमीश्वरपरंजगतःप्रभवंलयंफलमपीश्वरतः॥ १३॥

र्यत्वात्घटादिवदित्यनुमानंवेदवचांसिविनापरमेश्वरंसाधयतिश्रुतयस्तुअनुमानसिद्धार्थस्यानुवादमात्रमितिकाणभुजाःकाणादाः ॥ ११ ॥ औपनिषदमुपनिषदेकगम्यंबृहंतंपुरुषमवेदवित्कथंचिदपिनमनुतेनविजानातीतिवेदवचःपरमात्मनोऽवेदगोचरतांकथयति तथाचश्रुतिःतंत्वौपनिषदंपुरुषंपृच्छामिनावेदविन्मनुतेतंबृहंतमितितस्मादिदंकाणादोक्तमनुमानंतंकथंगमयेदितिभावमितिपरेणान्वयः ॥ १२ ॥ इत्युक्तंभावमात्मनिबुद्धौनिधायसमुनिस्तीक्ष्णयुक्तिशतैरीश्वरपरमनुमानंनिराकरोत्तथेश्वरात्जगतःप्रभवंप्रलयंफलंचनिराकरोत् ॥ १३ ॥

तत्तस्मादिहास्मिन्मुनेर्वचसिअस्मदुक्तविधयानिषदारहस्येनाण्वपिविरुद्धंनभवति तथाचोक्तंगूढभावमनवेक्ष्याबुधास्तंजैमिनिमनीश्वरवाद्यय मितिकथयंति॥ १४॥ परमेश्वरपरानुमानखंडनमात्रेणतस्यानीश्वरवादित्वंनसंभवतीत्याह किमुतावतैव सपरात्मविदुषांप्रवरःनिरीश्वरवादीअ भवत्निशाटनैर्मैचकादिभिराहितंस्थापितंतमो दिवसेतरणेःसूर्यस्यप्रभांक्वचिदपिनमलिनयेत्नैवमलिनांकुर्यात् ॥१५॥ इत्येवंप्रकारेणयतिसिंहे नकथितंजैमिनीयवचनानांह्रदयंनिशम्यसकविराट्मंडनोमनसाऽत्यंतंननंदशारदयासहवर्त्तमानाश्वसभानायकास्तथैवननंदुः ॥ १६ ॥ यति

तदिहास्मदुक्तविधयानिषदानविरुद्धमण्वपिमुनेर्वचसि॥इतिगूढभावमनवेक्ष्यवुधास्तमनीशवाद्यमितिब्रुव ते ॥ १४ ॥ किमुतावतैवसनिरीश्वरवाद्यभवत्परात्मविदुषांप्रवरः ॥ ननिशाटनाहिततमःक्वचिदप्यहनिप्रभांम लिनयेत्तरणेः॥ १५॥ इतिजैमिनीयवचसांह्रदयंकथितंनिशम्ययतिकेसरिणा ॥मनसाननंदकविराण्नितरांस हशारदाश्वसदसस्पतयः॥ १६ ॥ विदिताशयोपिपरिवर्तिमनाग्विशयःसजैमिनिमवापत्तदा ॥अवगंतुमस्यव चसापिपुनःसचसंस्मृतःसविधमापकवेः ॥ १७॥ अवदच्चशृण्विति सभाष्यकृतिप्रजहाहिसंशयमिमंसुमते ॥ यदवोचदेषममसूत्रततेर्ह्रदयंतदेवममनापरथा॥ १८ ॥

राजोक्त्याविदिताभिप्रायोपिसमंडनःपरिवर्तिवर्त्तमानोमनागीषद्विशयःसंशयोयस्यसअस्यजैमिनेर्वचसापिचतमभिप्रायमवगंतुंमनसाजैमिनिं श्रापतस्यध्यानंकृतवान्सचजैमिनिःकवेःमंडनस्यसमीपमवाप ॥ १७ ॥ सजैमिनिःशृण्वित्यवदच्चहेसुमतेभाष्यकारेश्रीशंकरे सतेनोक्तएवमुने राशयउतान्यइतीमंसंशयंपरित्यज यतोममसूत्रततेर्यत्ह्रदयमेषअवोचत्तदेवममत्ह्रदयंनान्यथा ॥ १८ ॥ ॥ २ ॥

किंचनकेवलंममैवत्ह्रदयंयमिराट्जानातिअपितुश्रुतेःसर्वशास्त्रततेश्चह्रदयंवेदयच्चभूतंभविष्यंवर्त्तमानंतदप्ययमेववेदेतरस्तुनतथावेद ॥१९॥ त थाचैतदुक्तएवममाशयोव्यासशिष्यस्यममतद्विरुद्धकथनासंभवादित्याह गुरुणाश्रीवेदव्यासेनवेदांतवचसांचिदेकरसतत्परतानिरणायितद्विरु द्धमेकसूत्रमप्यहंकथंकथयामियतस्तस्मात्परिप्राप्तबुद्धिः॥२०॥ तस्मात्हेसुयशःसंशयमलमाकलय्यालंकृत्वाविमुच्यममवचनाद्रहस्यंशृणु सं सृतिसागरनिमग्नजनोत्तरणार्थंगृहीतविग्रहंपरंपुरुषंपरमात्मानंशिवमेवेमंत्वंजानीहि यद्वाइममेवपरंपुरुषमवैहि ननुनिर्विग्रहस्यतस्यकथंतद्ग्र

नममैववेदत्ह्रदयंयमिराडपितुश्रुतेःसकलशास्त्रततेः॥ यदभूद्भविष्यतिभवत्तदपित्वयमेववेदनतथात्वितरः ॥ ॥ १९ ॥ गुरुणाचिदेकरसतत्परतानिरणायिहिश्रुतिशिरोवचसां ॥ कथमेकसूत्रमपितद्विमतंकथयाम्यहंतद्ु पसादितधीः॥ २० ॥ अलमाकलय्यविशयंसुयशःशृणुमेरहस्यमिममेवपरं ॥ त्वमवैहिसंसृतिनिमग्नजनोत्तर णेगृहीतवपुषंपुरुषं ॥ २१॥ आद्येसत्वमुनिःसतांवितरतिज्ञानंद्वितीयेयुगेदत्तोद्वापरनामकेतुसुमतिर्व्यासःकलौ शंकरः॥इत्येवंस्फुटमीरितोस्यमहिमाशैवेपुराणेयतस्तस्यत्वंसुमतेमतेत्ववतरःसंसारवार्धितरेः॥२२॥ इतिबो धितद्विजवरोंतरधान्मनसोपगुह्यमिनामृषभं ॥सयायजूकपरिषत्प्रमुखःप्रणिपत्यशंकरमवोचदिदं॥२३॥

त्तेत्याशंक्याह संसृतीति ॥२१ ॥ ननुकुतएतज्ज्ञातमितिचेत्तत्राह यतआद्येकृतयुगेसत्वमुनिःकपिलाचार्यःसतांज्ञानंप्रयच्छतिद्वितीयेत्रेतासंज्ञ केयुगेदत्तोद्वापरनामकेतुसुमतिर्व्यासःकलौशंकरइत्येवमस्यमहिमाशैवेपुराणेस्फुटंयथास्यात्तथायतःकथितस्तस्मात्तस्यमतेहेसुमतेत्वमवतरः प्रविष्टोभव ततःकिमितितत्राह संसारसमुद्रंतरेस्तीर्णोभव ॥ शार्दू॰ ॥ २२ ॥ ततःकिंवृत्तमित्यपेक्षायामाह इत्येवंबोधितोद्विजवरोमंडनोये नसजैमिनिर्यमिनांऋषभंमनसाआलिंग्यांतर्धानमगात् सचयायजूकानांइज्याशीलानांसदसिप्रमुखःश्रेष्ठोमंडनःशंकरंप्रणिपत्येदंवक्ष्यमाण मवोचत् प्र॰ ॥ २३ ॥

संप्रतिभवान्विदितोस्तिकोसावहमितितत्राह जगतःप्रकृतिःकारणमतएवनिरस्तसमतातिशयःजगत्कारणस्यकर्त्वौदन्यथकस्यसिसृक्षायामप
रस्यजिहीर्षाऽपरस्यजिहीर्षायामन्यस्यसिसृक्षेत्यनवस्थित्यापातात् ननुसांख्याद्यभिमतंप्रधानादिरूपंमांजानासीतिचेत्तत्राहावबोधमात्रवपु
र्नतुविपहवंतंमांकथमेवंजानासीतिचेत्तत्राहैवंभूतोप्यस्मदाद्यज्ञजनोद्धरणायकेवलंगृहीतविग्रहोनतुवस्तुतस्तद्वानित्यर्थः ॥ २४ ॥ अबुधो
द्धारश्चत्वयासंपादितएववेदांतवेद्यस्थापनादित्याशयेनाह आत्मावाइदमेकएवाग्रआसीत्ब्रह्मवाइदमग्रआसीदेकमेवसोम्येदमग्रआसीदेकं

विदितोस्तिसंप्रतिभवान्जगतःप्रकृतिर्निरस्तसमतातिशयः॥ अवबोधमात्रवपुरप्यबुधोद्धरणायकेवलमु
पात्ततनुः॥२४॥ यदेकमुदितंपदंयतिवरत्रयीमस्तकैस्तदस्यपरिपालकस्त्वमसितत्त्वमस्यायुधः॥परंगलित
सौगतप्रलपितांधकूपांतरेपतत्कथमिवान्यथाप्रलयमद्यनापत्स्यते॥ २५॥ प्रबुद्धोहंस्वप्नादितिकृतमतिःस्व
प्नमपरंयथामूढःस्वप्नेकलयतितथामोहवशगाः ॥ विमुक्तिमन्यंतेकतिचिदिहलोकांतरगतिंहसंत्येतान्दा
सास्तवगलितमायाःपरगुरोः॥ २६॥

मेवाद्वितीयमित्यादिभिःऋग्यजुःसामाख्यवेदत्रयीमस्तकैर्यदेकंपदंकथितंतस्यास्यपदस्यतत्त्वमस्यायुधस्त्वंपरंकेवलंपरिपालकोसिअन्यथाग
लिताःपुमर्थभ्रष्टायेसौगतास्तैःप्रलपितलक्षणस्यांधकूपस्यांतरेऽधपतत्तत्पदंकथमिवप्रलयंनापत्स्यतेऽपितुप्रपत्स्यएव पृथ्वी ॥ २५ ॥ किंच
यथाकश्चनमूढःस्वप्नेश्रमंप्राप्यसुप्त्वाप्रबुद्धःप्रबोधरूपमपरंस्वप्नएवाहंस्वप्नात्प्रबुद्धइतिकृतबुद्धिःकलयतिमन्यतेतथेहलोकेकेचिदविवेकवशव
र्त्तिनोबंधरूपामेवलोकांतरगतिंविमुक्तिमन्यंते तवपरगुरोर्दासास्तुविगलितमायाएतान्हसंति ॥ शि० ॥ २६ ॥

तस्माद्भेदवादिप्रलपितविमुक्तिमुहुर्धिग्धिगित्यतोयस्याउदयेपिकर्तृत्वप्रमुखोऽसारःसंसारोनशाम्यतित्वदुक्तांस्थिरतमांविमुक्तिंमोदेनुमोदेयतःस
र्वानर्थनिवृत्तिपूर्वकपरमानंदप्राप्तिरूपेत्याह सेयंत्वदुक्तास्वरूपरूपाएवंभूतायाअपिनाशवत्त्वेऽनुपादेयत्वंस्यादित्यतःस्थिरतमेत्युक्तं ॥ २७ ॥
किंचाविद्यालक्षणयाराक्षस्यागिलितमखिलेशंहेपरगुरोअस्याःपिचंडमुदरंभित्वासरभसंयथास्यात्तथाऽमुष्मादुदरात्सकाशादुद्हरअहृतवान
सितथाचरक्षसांयुवतिभिर्हृतांनतुगिलितांतत्राप्यमुष्याखिलेशस्यरामचंद्रस्यप्रियतमांसीतांनतुतंतत्रापिपश्यन्नतुरक्षोयुवतिनाशेनाहरत्हनू

मुहुर्धिग्धिग्भेदिप्रलपितविमुक्तिंयदुदयेप्यसारःसंसारोविरमतिनकर्तृत्वमुखरः॥भृशंविद्वन्मोदेस्थिरतम
विमुक्तिंत्वदुदितांभवातीतायेयंनिरवधिचिदानंदलहरी॥२७॥ अविद्याराक्षस्यागिलितमखिलेशंपरगुरो
पिचंडंभित्वास्याःसरभसममुष्मादुदहरः ॥ हृतांपश्यन्रक्षोयुवतिभिरमुष्यप्रियतमांहनूमाँल्लोकेद्यास्तवतु
कियतीस्यान्महितता॥ २८॥ जगदार्तिहन्ननवगम्यपुरामहिमानमीदृशमचिंत्यमहं॥ यदहंपुराब्रवमसांप्रत
मप्यखिलंक्षमस्वकरुणाजलधे॥ २९॥ कपिलाक्षपादकणभुक्प्रमुखाअपिमोहमीयुरमितप्रतिभाः ॥ श्रु
तिभावनिर्णयविधावितरःप्रभवेत्कथंपरशिवांशम्हते॥ ३०॥

मान्लोकेद्यएवंभूतस्यतवतुमहत्ताकियतीस्यात्तस्याःपरिमाणंनास्तीत्यर्थः ॥ २८॥ एवंस्तुत्यासम्मुखीकृत्यक्षमापयति हेजगदार्त्तिहन्नईदृश
मचिंत्यंमहिमानंपूर्वमबुध्वायदहमन्याय्यंपुराऽब्रुवंतत्सर्वंक्षमस्वयतोहेकरुणासमुद्र॥प्र०॥२९॥ एवंक्षमाप्यपुनःस्तौति अपरिमितप्रतिभाःकपि
लगौतमकणादप्रभृतयोपिश्रुतिभावनिर्णयविधौमोहंप्राप्ताःतत्रपरशिवांशंत्वांविनान्यःकथंप्रभवेत् ॥ ३० ॥

तथाचेदानींतेषांवचस्तमःपुंजाअकिंचित्कराएवेत्याह समेतैरितिसुधाधारोद्गारप्रचुराद्भगवत्पादमुखलक्षणाच्चंद्रात्प्ररोहंतोव्याहारलक्षणाअ
मृतकिरणास्तेषांपुंजेविजयिनिसतिमनसोमलिनिम्नोमालिन्यस्यसमारंभणेनचणैर्वित्तैःप्रतीतैरेतैःकपिलादिवचस्तमस्तोमैर्मिलितैरपिकिंस्वका
र्यकरणायस्थातुमप्यशक्तत्वात् ॥शि०॥३१॥ दुर्वादिभिर्व्याप्तामुर्वीमालोच्योद्भूतांचितांदर्शयति देवंपरमात्मलक्षणंदिवप्रतिमांभिदानैःतद्भेद
नपरैर्मोहमदेनमत्तैरेतैरुपलभ्यमानैर्वादिलक्षणाभिनवयवनैःश्रुतिलक्षणासद्रोभंजनोत्सुकैःसर्वेयंभूमिर्व्याप्ताततश्चजगतिएवंविधान्सेवतांक

समेतैरेतैःकिंकपिलकणभुग्गौतमवचस्तमस्तोमैश्चेतोमलिनिमसमारंभणचणैः ॥ सुधाधारोद्गारप्रचुर
भगवत्पादवदनप्ररोहद्व्याहारामृतकिरणपुंजेविजयिनि॥ ३१ ॥ भिदानैर्देवमेतैरभिनवयवनैःसद्भवीभंज
नोत्कैर्व्याप्तासर्वेयमुर्वीक्वजगतिभजतांकैवमुक्तिप्रसक्तिः ॥ यद्वासद्वादिराजाविजितकलिमलाविष्णुतत्वा
नुरक्ताउज्जृंभंतेसमंताद्दिशिदिशिकृतिनःकिंतयाचिंतयामे॥ ३२॥ कथमल्पबुद्धिविवृतिप्रचयप्रबलोरग
क्षतिहताःश्रुतयः॥ नयदित्वदुक्त्यमृतसेकधृताविहरेयुरात्मविधृतानुशयाः ॥ ३३॥

स्मिन्देशेकस्मिन्कालेवामुक्तिप्रसक्तिःकैवक्कापिकापिनास्ति पुनराचार्यशिष्यानालोच्याह यद्वासद्वादीभवान्राजायेषांतेविजितकलिमलाविष्णुतत्वानुरक्तावशीकृतचित्ताभवच्छिष्यादिशि दिशिसमंताद्विजृंभंतेऽतस्तयाचिंतयाममकिंनकिमपीत्यर्थः ॥ स्र० ॥३२॥ किंच अल्पबुद्धीनांयाविवृतयोव्याख्यास्तासांप्रचयःप्रचारःसएवप्रबलोरगस्तत्कर्तृकक्षत्याहताःश्रुतयोयदित्वदुक्तिलक्षणामृतसेकेनधृतानस्युस्तर्ह्यात्मनिकृताभिप्रायाःकथंविहरेयुःजीवनंलब्ध्वाविहारंकुर्युरित्यर्थः ॥ प्र० ॥ ३३ ॥

किंचभवदुक्तसूक्तिलक्षणस्यामृतभानोःसुधाकिरणस्यचंद्रस्यभानवोंशवोहेआर्ययदिनविचरेयुस्तर्ह्यतितीव्रस्यातएवदुःसहस्यभवलक्षणस्योष्णभानोःसूर्यस्यप्रचुरातपात्प्रभवोयस्यतथाभूतमिममनुभूयमानंतापंकःशमयेत् अतितीव्रोदुःसहोभवोष्णकरप्रचुरातपप्रभवस्तापस्तमिममितिवा॥३४॥अतएवैवंविधोप्यहंत्वयोद्धृतोस्मीत्याह व्रतखेदेहर्षेवा कर्मयंत्रमधिरुह्यतपआदिभिरतिरूढाभिमानेनभरितोव्याप्तःसंसारकूपविलेपतितोऽहंतस्मात्भवतोद्धृतोस्मि॥३५॥नन्वेकस्योद्धरणेऽपरस्यानुद्धरणेवैषम्यंममस्यादितिचेत्तत्कृतसुकृतदुष्कृतानुसारित्वात्तवनेत्याहाहंपूर्वजन्मसुनिश्चयेनासुकरमतिकष्टसाध्यंबहुतपोऽचरं नोचेदधुनाअस्मिन्जन्मनिकरुणानिधिनाजगदीश्वरेणभवतासहममात्यंतायोग्यस्यक

भवदुक्तसूक्त्यमृतभानुकरानचेरयुरार्ययदिकःशमयेत् ॥ अतितीव्रदुःसहभवोष्णकरप्रचुरातपप्रभवतापमि
मं॥ ३४॥ व्रतकर्मयंत्रमधिरुह्यतपःश्रुतगेहदारसुतभृत्यधनैः ॥ अतिरूढमानभरितःपतितोभवतोद्धृतोस्मिभ
वकूपबिलात्॥ ३५ ॥ अहमाचरंबहुतपोऽसुकरंननुपूर्वजन्मसुनचेदधुना ॥ जगदीश्वरेणकरुणानिधिनाभव
ताकथाममकथंघटते ॥ ३६ ॥ शांतिप्राक्सुकृतांकुरंदमसमुल्लासोल्लसत्पल्लवंवैराग्यद्रुमकोरकंसहनतावल्लीप्र
सूनोत्करं ॥ एकाग्रीसुमनोमरंदविसृतिंश्रद्धासमुद्यत्फलंविंदेयंसुगुरोर्गिरांपरिचयंपुण्यैरगण्यैरहं ॥३७॥

थाकथंघटते ॥३६॥ अतोऽसंख्यातैरेवपुण्यैःसुगुरोस्तवगिरांपरिचयंलब्धवानस्मि तंविशिनष्टि शांतिरूपेणपरिणतस्यप्राकृतस्यसुकृतस्यबीजभूतस्यांकुरंदमसमुल्लासस्योल्लसंतंपल्लवंवैराग्यद्रुमस्यवैराग्यलक्षणपारिजातस्यकोरकंकलिकाभूतं तितिक्षावल्ल्याःप्रसूनोत्करंपुष्पनिचयं एकाग्रीसुमनसःसमाधानपुष्पस्यमरंदविसृतिमकरंदविस्तारं श्रद्धायाःसमुद्यत्फलंतथाचशांत्यादिमताधिकारिणालभ्यंतमहमसंख्यातैःपुराकृतैःपुण्यैःप्राप्तवानस्मीत्यहोमद्भाग्यमाहात्म्यमितिभावः ॥ शा० ॥ ३७॥

शं०वि० अतोत्रास्मिन्लोकेतवकटाक्षझरींधन्यतमोऽवगाहते तांविशिनष्टि देवानामपिचतुर्विधपुरुषार्थकरीमिहचसंसरतांजनानांविमुक्तिकरींकरुणा डिं०टी०
लक्षणोर्मिभिर्व्याप्ता ॥ प्र०॥३८॥ ननुप्रमदालीलासुलोलाशयानामुक्तझर्यवगाहनासंभवात्कथमिहसंसरतांविमोक्षकरत्वंतस्याइत्याशंक्या
ह केचिदेतेविषयिणश्चंचलेलोचनेयासांतासामंगनानांकुचतटीवस्त्रैकदेशोच्चालनादिरूपासुलीलासुचंचलांतःकरणाःसंतिचेत्संतु तथाप्य १
॥ ५ ॥ मीवशीकृतचित्ताअप्रतिमयशसांकोशादयःपात्रमंजूषादिरूपाःश्रीगुरोस्तवव्याहारेभ्यःक्षरितस्यनिःसृतस्यामृतस्ययोब्धिस्तस्यलहरीलक्षणा
सुदोलासुखेलंतितत्रद्राक्परिरंभंझटितिआलिंगनं संभ्रमस्त्वरयाकालेभूषास्थानविपर्ययः कलाशिल्पनैपुण्यं प्रियानुकरणंलीलावाग्भिर्गत्या

त्रिदिवौकसामपिपुमर्थकरीमिहसंसरज्जनविमुक्तिकरीं ॥ करुणोर्मिलातवकटाक्षझरीमवगाहतेत्रखलुधन्य
तमः॥ ३८॥ केचिच्चंचललोचनाकुचतटीचेलांचलोच्चालनस्पर्शद्राक्परिरंभसंभ्रमकलालीलासुलोलाशयाः॥
संत्वेतेकृतिनस्तुनिस्तुलयशःकोशादयःश्रीगुरुव्याहारक्षरितामृताब्धिलहरीदोलासुखेलंत्यमी ॥ ३९ ॥ चिंता
संतानतंतुग्रथितनवभवत्सूक्तिमुक्ताफलौघैरुद्यद्वैशद्यसद्यःपरिहृततिमिरैर्हारिणोहारिणोमी॥ संतःसंतोषवंतो
यतिवरकिमतोमंडनंपंडितानांविद्याद्ध्यास्वयंताऽछतमखमुखरान्वारयंतीव्रणीते॥ ४०॥

चेष्टया ॥ शार्दू० ॥ ३९॥ किंचउद्यद्वैशद्येनप्रोद्यद्व्यक्ततालक्षणेनशौक्ल्येनसद्यःपरिहृतमज्ञानलक्षणंतिमिरंयैःचिंतायाविचारस्यसंतानलक्ष
णैस्तंतुभिर्ग्रथितानांनवीनानांभवत्सूक्तिलक्षणमुक्ताफलानांसमूहैःचामीकरवंतोऽहारिणोयुद्धरहिताहारिणोमनोज्ञाइतिवाअमीसंतोभवच्छि
ष्याःसंतोषवंतःसंतिअतोहेयतिवरपंडितानांमंडनमतःपरंकिमयमेवपंडितानामलंकारोनत्वन्योऽतएवातिरम्याविद्याब्रह्मविद्यालक्षणांगनापुरंद ॥ ५ ॥
रप्रमुखान्वारयंतीएतान्वृणीते ॥ स्र० ॥ ४० ॥

किंचतवकृताम्नायस्योपदेशस्यशोभायेषुतैर्यशोभिःसंतःसंतोषस्यपोषंपुष्टिधारयंतुआहोसूर्यसंबंध्यालोकैरुलूकाइवतैर्निखिलखलामोहंवहं
तुवयंतुधीराश्चतेश्रीशंकरार्यप्रणतेःपरिणत्याप्रणामस्यपरिणामेनभ्रश्यदंतर्दुरंतंतमोयेषांताादृशाःसंतःप्रचुरतरनिजानंदसागरेनिमग्नाः धीरश्चासौ
श्रीशंकरश्चेतिवा ॥ ४१ ॥ किंचतेचिंतनंसर्वाभिलषितसंपादकत्वात्कल्पवृक्षस्तथातेपदकमलयोर्वंदनंनंदनंतथात्वद्विषयकोमनसिसंकल्पआ
राधनादीच्छा कल्पवल्ली तथातवगुणस्तुतेर्वर्णनाइयंस्वर्णदीगंगातथास्वर्गस्तेदृग्गोचरःकटाक्षविषयोऽतोहेशंकरार्यइदमेवंविधंत्वद्भजनंविचार्य

संतःसंतोषपोषंदधतुतवकृताम्नायशोभैर्यशोभिस्सौरालोकैरुलूकाइवनिखिलखलामोहमाहोवहंतु ॥ धीरश्री
शंकरार्यप्रणतिपरिणतिभ्रश्यदंतर्दुरंतध्वांताःसंतोवयंतुप्रचुरतरनिजानंदसिंधौनिमग्नाः ॥ ४१ ॥ चिंतासंता
नशाखीपदसरसिजयोर्वंदनंनंदनंतेसंकल्पःकल्पवल्लीमनसिगुणनुतेर्वर्णनास्वर्णदीयं॥स्वर्गोदृग्गोचरस्त्वत्पदभ
जनमतःसंविचार्येदमार्यामन्यंतेस्वर्गमन्यंतृणवदतिलघुंशंकरार्यत्वदीयाः॥ ४२ ॥ तदहंविसृज्यसुतदारगृहंद्र
विणानिकर्मचगृहेविहितं॥शरणंवृणोमिभगवच्चरणावनुशाधिकिंकरममुंकृपया ॥ ४३॥ इतिसूनृतोक्तिभि
रुदीर्णगुणःसुधियात्मवाननुजिघृक्षुरसौ॥ समुदैक्षतास्यसहधर्मचरींविदिताशयामुनिमवोचतसा॥४४॥

त्वदीयाःवर्णितादन्यंस्वर्गंशुष्कतृणवदतिलघुंमन्यंते ॥ ४२ ॥ तत्तस्मादहंसुतादिसर्वंपरित्यज्यभवच्चरणौशरणंवृणोमिअतोऽमुंकिंकरंशाधिआ
ज्ञापय ॥ प्र० ॥ ४३ ॥ इत्येवंसुबुद्धिनामंडनेनसूनृतोक्तिभिरुदीर्णगुणआत्मवानसौश्रीशंकरस्तमनुग्रहीतुमिच्छुरस्यमंडनस्यसहधर्मचरींपत्नीं
समुदैक्षत विदितोमुनेराशयोययासासरस्वतीमुनिमवोचत ॥ ४४॥

यदुवाचतदाह हेयतिव्याघ्र पुंडरीकंसितांभोजेसितच्छत्रेचभेषजे कोशकारांतरेव्याघ्रेपुंडरीकोग्निदिग्गजेइतिविश्वप्रकाशः अहंतवमनोगतंवे
त्मिपूर्वमेवचेहास्मिन्त्स्वजन्मनियत्सर्वंभविष्यंतापसमुखान्मयाविदितंतदुदीर्यतेसभ्यजनैःसहत्वंश्रृणु॥ ४ ५॥एवंतापसमुखाद्विदितंवृत्तांतंश्रावयि
तुमभिमुखीकृत्यतंश्रावयति जातुकदाचित्मातुरुपकंठजुषिमातृसामीप्यंसेवमानायामयिसत्यांप्रभयाविद्युत्प्रतिभटाजटायस्यसितभूत्याश्वेत
भस्मनारूषितालिप्तातनुःशरीरंयस्यसअपरसूर्यइवकश्चित्तपस्वीअभ्ययात् ॥ ४६ ॥ तदापाद्याद्ययापूजयामुनिपरिगृह्यरचितांजलिःनमिता

यतिपुंडरीकतववेद्मिमनोननुपूर्वमेवविदितंचमया॥ इहभावितापसमुखादखिलंतदुदीर्यतेश्रृणुससभ्यजनः॥
॥ ४५॥ मयिजातुमातुरुपकंठजुषिप्रभयातडित्प्रतिभटोच्चजटः ॥ सितभूतिरूषितसमस्ततनुःश्रमणोभ्ययाद
परसूर्यइव॥ ४६॥ परिगृह्यपाद्यमुखयार्हणयारचितांजलिर्नमितपूर्वतनुः॥ जननीतदात्तवरिवस्यममुंमुनिम
न्वयुंक्तममभाव्यखिलं ॥ ४७॥ भगवन्नवेद्मिदुहितुर्ममभाव्यखिलंचवेत्तितपसाहिभवान् ॥ प्रणतेजनेहिसु
धियःकथयंत्यपिगोप्यमार्यसदृशाःकृपया॥४८॥कियदायुराप्स्यतिसुतान्कतिवादयितंकथंविधमुपेष्यतिच ॥
अथचक्रतूनपिकरिष्यतिमेदुहिताप्रभूतधनधान्यवती ॥ ४९ ॥ इतिपृष्टभाविचरितःप्रसुवाक्षणमात्रमीलित
विलोचनकः॥ सकलंक्रमेणकथयन्निदमप्यपरंजगादसुरहस्यमपि॥ ५०॥

पूर्वतनुःशिरोभागोययासाजननीआत्तावरिवस्यापूजायेनतममुंमुनिममभविष्यमखिलमन्वयुंक्तपृष्टवती ॥ ४७॥ हेभगवन् स्वदुहितुर्भविष्य
महंनजानामिभवान्हितपसावेत्तिआर्यसदृशानम्रेजनेगोप्यमपिकृपयाकथयंत्येव ॥ ४८ ॥ एवंतंसम्मुखीकृत्यगुरुंपृच्छति मेदुहिताकियदा
युःप्राप्स्यतिसुतान्कतिवाप्राप्स्यतिपतिंकीदृशमुपेष्यतितथाप्रभूतधनधान्यवतीसतीयज्ञानपिकरिष्यति॥४९॥ इत्येवंप्रसुवाजनन्यापृष्टंभावि
चरितंयस्मैसक्षणमात्रंमीलितेविलोचनेएवविलोचनकेनेत्रेयेनसक्रमेणसकलंकथयन्इदमप्यपरमतिगोप्यमपिजगाद ॥ ५० ॥

वेदबाह्यंमतंयेषांकर्मधारयोवा प्रबलैश्चतैर्बाह्यमतैरसंख्यातैर्वेदमार्गेऽधिक्षितिभूमौखिलेछिन्नेसतिद्रुहिणोब्रह्मावेदमार्गमुद्धर्त्तुमिच्छुर्मंडनकवींद्र
व्याजेनावतीर्यकिलभातिप्रकाशते ॥५१॥ पर्वतसुतापार्वतीरुद्रमिवसमुद्रसुतालक्ष्मीर्विष्णुमिवसातवसुतातंद्रुहिणावतारमनुरूपंमंडनमवाप्या
त्हताःसर्वैमखायज्ञाययासुतैःसहवर्त्तमानाचसतीचिरकालंमुदिताभविष्यति॥ ५२ ॥ अथानंतरमिहास्मिन्लोकेप्रबलैःकुमतैर्नष्टमौपनिषदंकृ

निगमाध्वनिप्रबलबाह्यमतैरमितैरधिक्षितिखिलेद्रुहिणः॥पुनरुद्दिधीर्षुरवतीर्यखलुप्रतिभातिमंडनकवींद्र
मिषात्॥ ५१॥ तमवाप्यरुद्रमिवसाद्रिसुतादुहितातवाच्युतमिवाब्धिसुता॥ अनुरूपमाहतसमस्तमखास
सुताभविष्यतिचिरंमुदिता॥५२॥अथनष्टमौपनिषदंप्रबलैःकुमतैःकृतांतमिहसाधयितुं॥ननुमानुषंवपुरुपे
त्यशिवःसमलंकरिष्यतिधरांस्वपदैः॥ ५३॥ सहतेनवादमुपगम्यचिरंदुहितुःपतिस्तुयतिवेषजुषा ॥ विजि
तस्तमेवशरणंजगतांशरणंगमिष्यतिविसृष्टगृहः ॥ ५४ ॥ इतिगामुदीर्यसमुनिःप्रययौसकलंयथातथम
भूच्चमम॥ भवदीयशिष्यपदमस्यकथंवितथंभविष्यतिमुनेर्वचसि॥५५॥

तांतंसिद्धांतंसाधयितुंननुशिवोमानुषंवपुरवाप्यस्वचरणन्यासैर्भूमिमलंकरिष्यति ॥ ५३ ॥ तेनयतिवेषजुषाश्रीशंकरेणसहतवदुहितुःपतिर्वादं
प्राप्यतेनविजितःसन्परित्यक्तगृहोजगतांशरणंतंशरणंगमिष्यति ॥ ५४ ॥ इतिवाचमुदीर्यसमुनिःप्रययौममसर्वंभविष्यंयथातेनोक्तंतथैवाभू
त्तस्मादस्यममपत्युर्भवदीयशिष्यपदंमुनेर्वचसिकथमसत्यंभविष्यति ॥ ५५ ॥

यद्यप्येवंतथापिमदविजयेनसकलस्यापराजितत्वान्मांविजित्यैनंशिष्यंकुर्वित्याहापितुकिंतुप्रथितानामग्रणीर्ममपतिरद्यत्वेयासमयाजितोनभ
वति तथायद्यस्मादहमस्याऽर्द्धशरीरंनजिताआत्मनोऽर्द्धंपत्नीतिश्रुतेः एतज्ज्ञातुंयोग्योसीतिसूचयन्संबोधयति हेमतिमन्निति तस्मान्मांविजित्यै
नंशिष्यंकुरु ॥ ५६॥ ननुमत्स्वरूपाभिज्ञामयासहवादंकथमिच्छसीतिचेत्तत्राह यद्यप्यस्यजगतस्त्वंकारणंसर्वज्ञश्चपरमःपुरुषस्तथापित्वयैवस

अपितुत्वयाद्यनसमग्रजितःप्रथिताग्रणीर्ममपतिर्यदहं ॥ वपुरर्धमस्यनजितामतिमन्नपिमांविजित्यकुरु
शिष्यमिमं॥ ५६॥ यदपित्वमस्यजगतःप्रभवोननुसर्वविच्चपरमःपुरुषः॥ तदपित्वयैवसहवादकृतेहृदयंबि
भर्तिममतूत्कलिकां॥ ५७॥ इतियायजूकसहधर्मचरीकथितंवचोर्थवदगर्ह्यपदं ॥ मधुरंनिशम्यमुदितःसु
तरांप्रतिवक्तुमीहतयतिप्रवरः॥ ५८॥ यदवादिवादकलहोत्सुकतांप्रतिपद्यतेहृदयमित्यबले ॥ तदसांप्रतं
नहिमहायशसोमहिलाजनेनकथयंतिकथां॥ ५९ ॥ स्वमतंप्रभेत्तुमिहयोयततेसवधूजनोस्तुयदिवास्त्वित
रः॥ यतितव्यमेवखलुतस्यजयेनिजपक्षरक्षणपरैर्भगवन्॥ ६० ॥

हवादार्थंममतुह्रदयमुत्कंठांधारयति ॥ ५७ ॥ इत्येवंयजनशीलस्यपत्न्याकथितमर्थवदनिंदितपदंमधुरंवचोनिशम्यात्यंतंमुदितोयतिश्रेष्ठःश्रीशं
करःप्रतिवक्तुमैच्छत् ॥५८ ॥ मेहृदयंवादकलहोत्सुकतांप्रतिपद्यतइतित्वयायदुक्तंहेऽबलेतदयुक्तं हियस्मान्महायशसःवधूजनेनकथांनकथयं
ति ॥ ५९ ॥ स्वमतरक्षणायप्रवृत्तेनत्वयैतन्नवाच्यमित्याशयेनसरस्वत्याहेहास्मिन्लोकेस्वमतंप्रभेत्तुंयःप्रयत्नंकरोतिसवधूजनोस्त्वन्योवाऽस्तुत
स्यजयेहेभगवन्स्वपक्षरक्षणपरैर्यत्नःकर्त्तव्यएवखलुप्रसिद्धं ॥ ६० ॥

तत्रैवंविधौवृद्धानुदाहरति अतएवगार्ग्याख्यायाऽबलयासहयाज्ञवल्क्योमुनिराट्कलहमकरोत् तयोःसंवादोबृहदारण्यकेउक्तस्तथाजनकःसुल
भयाऽबलयासहकलहमकरोदितिमोक्षधर्मेषूक्तं यदुक्तंमहायशसइतितत्राह किमेतावताऽमीयाज्ञवल्क्यादयोयशोनिधयोनभवंत्यपितुभवं
त्येव॥ ६१॥ इत्येवंयुक्तियुक्ततयाकथितमाकर्णयन्मुदितांतरःश्रुतिलक्षणानांनदीनांसमुद्रःसश्रीशंकरोवचसामधिष्ठात्र्यादेवतयासरस्वत्याविदु

अतएवगार्ग्यभिधयाकलहंसहयाज्ञवल्क्यमुनिराडकरोत् ॥ जनकस्तथासुलभयाबलयाकिममीभवंतिन
यशोनिधयः॥ ६१ ॥ इतियुक्तिमद्गदितमाकलयन्मुदितांतरःश्रुतिसरिज्जलधिः ॥ सतयाविवादमधिदेवत
यावचसामियेषविदुषांसदसि ॥ ६२॥ अथसाकथाप्रववृतेस्मतयोरुभयोःपरस्परजयोत्सुकयोः ॥ मति
चातुरीरचितशब्दझरीश्रुतिविस्मयीकृतविचक्षणयोः ॥ ६३ ॥ अनयोर्विचित्रपदयुक्तिभरैर्निशमय्यसंक
थनमाकलितं ॥ नफणीशमप्यतुलयन्नरविंनगुरुंकविंकिमपरंजगति ॥ ६४ ॥ नदिवाननिश्यपिचवा
दकथाविररामनैय्यमिककालमृते॥ इतिजल्पतोःसममनल्पधियोर्दिवसाश्चसप्तदशचात्यगमन्॥ ६५॥

षांसदसिवादमियेषइच्छतिस्म॥ ६२॥ अथानंतरंपरस्परजयोत्सुकयोःश्रुत्याश्रवणेनविस्मयीकृताविचक्षणायाभ्यांतयोर्द्वयोःशंकरसरस्वत्योर्वा
दकथाप्रववृते तांविशिनष्टि बुद्धिचातुर्यारचिताशब्दझरीयत्रसा॥ ६३॥विचित्रपदयुक्तिभरैर्व्याप्तमनयोःकथितंश्रुत्वाफणीशंशेषमपिनातुलय
त्नापिसूर्यनापिबृहस्पतिनापिशुक्रंजगत्यपरंनातुलयन्निर्तिकिंवक्तव्यं ॥६४॥ नैय्यमिककालंसंध्यावंदनादिषुनियतंकालंविना ॥६५॥

अथशारदाऽकृतकवाक्प्रमुखेष्वनादिसिद्धवेदवाक्प्रभृतिष्वखिलेषुशास्त्रसमूहेषुतंपरंमुनिंजेतुमशक्यमात्मनिविचिंत्यपुनरपीदंवक्ष्यमाणंझटि त्यचिंतयत् ॥ ६६ ॥ यदचिंतयत्तद्दर्शयति अतिबाल्यएवकृतंसंन्यसनंयेननियमैःपरैरविधुरोऽविकलश्चसदाकदापिनियमविनिर्मुक्तोनभवती त्यर्थः अतःकामागमेष्वयमकृतबुद्धिस्तत्तस्मादनेनमदनागमेनेदानीमहंजयेयं ॥ ६७ ॥ इत्येवममुनाकथनेप्रसंगंसंप्रधार्य अथप्रसंगात्सदस्य मुंयमिनंकामशास्त्रस्यरहस्यमसौविदुषीसरस्वत्यपृच्छत् ॥ ६८॥ यदपृच्छत्तदुदाहरति पुष्पधन्वनःकामस्यकलाःकियंत्यइतिसंख्याविषयकः

अथशारदाऽकृतकवाक्प्रमुखेष्वखिलेषुशास्त्रनिचयेषुपरं ॥ तमजय्यमात्मनिविचिंत्यमुनिंपुनरप्यचिंतय दिदंतरसा ॥ ६६ ॥ अतिबाल्यएवकृतसंन्यसनोनियमैःपरैरविधुरश्चसदा ॥ मदनागमेष्वकृतबुद्धिरसौतद नेनसंप्रतिजयेयमहं ॥ ६७ ॥ इतिसंप्रधार्यपुनरप्यमुनाकथनेप्रसंगमथसंगतितः ॥ यमिनंसदस्यमुमपृ च्छदसौकुसुमास्त्रशास्त्रहृदयंविदुषी ॥ ६८ ॥ कलाःकियंत्योवदपुष्पधन्वनःकिमात्मिकाःकिंचपदंसमाश्रि ताः ॥ पूर्वेचपक्षेकथमन्यथास्थितिःकथंयुवत्यांकथमेवपूरुषे ॥ ६९ ॥ नेतीरितःकिंचिदुवाचशंकरोविचिंत यन्नत्रचिरंविचक्षणः ॥ तासामनुक्तौभवितात्पवेदिताभवेत्तदुक्तौममधर्मसंक्षयः ॥ ७० ॥

प्रश्नः किमात्मिकाइतिस्वरूपविषयकः किंस्थानमाश्रिताइतिस्थानगोचरः पूर्वेशुक्लेचपक्षेऽन्यथाकृष्णपक्षेयास्थितिस्तस्याविपर्ययेणतस्यके नप्रकारेणस्थितिरितिपक्षद्वयेपितस्यस्थितिप्रकारविषयःकथंयुवत्यांपुरुषेचकथमितिस्त्रीपुरुषयोर्वैलक्षण्येनतस्यस्थितिविषयः ॥ ६९ ॥ इती रितोऽस्मिन्नर्थेविचिंतयन्विचक्षणःश्रीशंकरःकिंचिदपिनोवाच विचिंतनमाह तासांकलानामकथनेममाल्पज्ञताभविष्यतितासांकथनेतुममय तेर्धर्मस्यसंक्षयः ॥ ७० ॥

इत्येवंसशीघ्रंमनसासंविदितकामागमोपिजगतिव्रतिनांकामशास्त्रानभ्यासादिव्रतवतांपरमहंसपरिव्राजकानांनियमंरक्षयितुमिच्छुस्तस्मिन् कालेऽनवबुद्धकामशास्त्रइवसन्जगाद ॥ ७१ ॥ यदुवाचतदाहेहास्मिन्कलादिसंकथनेमासमात्रमवधिःक्रियतां हियस्माद्दिवसस्यगणोवादि भिरनुमन्यतेतथाचमासानंतरंभोसुदतिकामशास्त्रनिपुणत्वमपित्यक्ष्यसि ॥ ७२ ॥ तथेतितयासरस्वत्यास्वीकृतेसतियोगिराट्श्रीशंकरआकाश मार्गगतेस्माथानंतरंश्रुतःवियहःस्वरूपंयस्यसप्रख्यातविग्रहस्तथाश्रुतैर्विनेयैःशिष्यैःपुनःसयोगदृष्ट्याऽभ्रचारमाकाशगमनमदधत् ॥ ७३ ॥

इतिसंविचिंत्यसत्वदाशुतदानवबुद्धपुष्पशरशास्त्रइव ॥ विदितागमोपिसुरिरक्षयिषुर्नियमंजगादजगतिव्रति नां ॥ ७१ ॥ इहमासमात्रमवधिःक्रियतामनुमन्यतेहिदिवसस्यगणः ॥ तदनंतरंसुदतिहास्यसिभोकुसुमास्त्र शास्त्रनिपुणत्वमपि ॥ ७२ ॥ उररीकृतेसतितथेतितयाक्रमतेस्मयोगिमृगराड्गगनं ॥ श्रुतविग्रहःश्रुतविनेययुतो दधदभ्रचारमथयोगदृशा ॥ ७३ ॥ सददर्शकुत्रचिदमर्त्यमिवत्रिदिवच्युतंविगतसत्वमपि ॥ मनुजेश्वरंपरिवृतं प्रलपत्प्रमदाभिरार्तिमदमात्यजनं ॥ ७४ ॥ अथोनिशाखेटवशादटव्यांमूलेतरोर्मोहवशात्परासुं ॥ तंवीक्ष्यमा गेंऽमरकंनृपालंसनंदनंप्राहससंयमींद्रः ॥ ७५ ॥ सौंदर्यसौभाग्यनिकेतसीमाःपरःशतायस्यपयोरुहाक्ष्यः ॥ सए षराजामरकाभिधानःशेतेगतासुःश्रमतोधरण्यां ॥ ७६ ॥

सकस्मिंश्चिद्देशेविगतजीवमपिस्वर्गात्पतितंदेवमिवप्रलपंतीभिःप्रमदाभिःपरिवृतंआर्त्तिमान्अमात्यजनोयस्यतंनरेश्वरंददर्श ॥ ७४ ॥ अथो निशायांरात्रौम्रगयावशादाखेटोमृगयास्त्रियामित्यमरःअटव्यांवनेवृक्षस्यमूलेमोहोमूर्छनंतद्वशात्परासुमुत्क्रांतप्राणंतममरकसंज्ञंराजानंवीक्ष्य ससंयमींद्रःसनंदनंपद्मपादंप्रोवाच ॥ उ० ॥ ७५ ॥ यस्यसौंदर्यसौभाग्यनिकेतसीमाःपरःशताःशतादधिकाःकमलनयनाःसएषोऽमरकसंज्ञो राजाश्रमतोगतप्राणोभूमौशेते ॥ ७६ ॥

परासोर्नृपस्यतमिमंदेहंप्रविश्यराज्येऽस्यपुत्रंनिवेश्ययोगप्रभावात्पुनरप्युपागंतुमस्मदीयंमनउत्कंठते ॥ ७७॥ सर्वज्ञतानिर्हरणायसर्वज्ञत्वनिर्वा
हायअमुष्यराज्ञइमाअदसीयानानाअनेकविधाःकुशेशयाक्ष्यःकमलाक्ष्यस्तासांयानिकिलकिंचितानि रोषाश्रुहर्षभीत्यादेःसंकरःकिलकिंचि
तमित्युक्तानि तेषामन्यादृशानामतिविलक्षणानांसाक्षित्वंसाक्षाद्द्रष्टृत्वमप्याश्रयितुंसोहंसमीहे ॥ ७८ ॥ इत्युक्तवंतंयतिश्रेष्ठं तमेनंश्रीशंकरंससां
त्वंयथास्यात्तथाप्रोवाचहेसर्वज्ञसर्वविदस्तवयद्यपिकिंचिदप्यज्ञातंनास्तितथापितवभक्तिरस्मन्मुखंकथनायमुखरंवाचालंकरोति ॥ ७९ ॥

प्रविश्यकायंतमिमंपरासोर्नृपस्यराज्येऽस्यसुतंनिवेश्य ॥ योगानुभावात्पुनरप्युपैतुमुत्कंठतेमानसमस्मदीयं ॥ ॥ ७७॥ अन्यादृशानामदसीयनानाकुशेशयाक्षीकिलकिंचितानां ॥ सर्वज्ञतानिर्हरणायसोहंसाक्षित्वमप्याश्रयितुंसमीहे ॥ ७८ ॥ इत्यूचिवांसंयतितल्लजंतंसनंदनःप्राहससांत्वमेनं ॥ सर्वज्ञनैवाविदितंतवास्तितथापिभक्तिर्मुखरंतनोति ॥ ७९ ॥ मत्स्येंद्रनामाहिपुरामहात्मागोरक्षमादिश्यनिजांगगुप्त्यै॥ नृपस्यकस्यापितनुंपरासोःप्रविश्यतत्पत्तनमाससाद ॥ ८० ॥ भद्रासनाध्यासिनियोगिवर्येभद्राण्यनिद्राण्यभवन्प्रजानां ॥ ववर्षकालेषुवलाहकोपिसस्यानिचाशास्यफलान्यभूवन् ॥ ८१ ॥ विज्ञायविज्ञाःसचिवान्नृपस्यकायेप्रविष्टंकमपीहदिव्यं॥ समादिशन्राजसरोरुहाक्षीःसर्वात्मनातस्यवशीक्रियायै ॥ ८२ ॥

एवंपुरावृत्तंवृत्तांतंश्रावयितुमभिमुखीकृत्यतंश्रावयति हिप्रसिद्धं परामत्स्येंद्रनामामहात्मास्वशरीररक्षणायगोरक्षसंज्ञंशिष्यमाज्ञप्यकस्यचि
न्मृतकस्यराज्ञःशरीरंप्रविश्यतस्यराज्यमाप्तवान् ॥ ८०॥योगिश्रेष्ठेतस्मिन्भद्रासनाध्यासिनिनृपासनमुपविष्टेसतिप्रजानांभद्राणिनिद्रावर्जिता
निअभवन् अभ्रमपिकालेषुववर्ष सस्यानिचेच्छानुसारिफलान्यभूवन् ॥ ८१ ॥ इहास्मिन्नृपस्यकायेप्रविष्टंकमपिदिव्यंविज्ञाःसचिवाविज्ञा
यराज्ञःकमलाक्षीःसर्वभावेनतस्यवशीकरणार्थंसमादिशन् ॥ ८२ ॥

एवंसंप्रेरितानांतासांललितेषुसंगीतनृत्याभिनयाद्येषुसक्तंचित्तंयस्यसएषमुनिःसमाधिंविस्मृत्यसर्वात्मभावेनप्राकृतवद्बभूव ॥ ८३ ॥ अथा
नंतरमेषोगोरक्षःगुरोःप्रवृत्तिंविज्ञायबहुप्रकारेणास्यगुरोर्देहंरक्षन्सन् निशांतस्यांतःपुरस्यकातानांनर्त्तनोपदेष्टासन्अस्यगुरोरत्यंतमंतरंगोबभूव
॥८४ ॥ तत्रतस्मिन्देशेएकस्मिन्कालेतत्वनिबोधनेननिवृत्तरागंनिजगुरुंसःगोरक्षःयोगानुपूर्वीमुपदिश्ययथापूर्वंप्राक्तनमेवदेहंनिन्ये ॥ ८५ ॥
तथाचैवंविधोयंविषयानुरागःकिंचोर्ध्वरेतोव्रतखंडनेनोल्बणंपापंकितेनोदयेदपितूदयेदेवतथाचयत्कर्त्तव्यंतद्भवानेवविवेक्तुंकृतीसमर्थः इं० ॥

संगीतलास्याभिनयादिकेषुसंसक्तचेताललितेषुतासां ॥ सएषविस्मृत्यमुनिःसमाधिंसर्वात्मनाप्राकृतवद्बभूव ॥ ८३॥गोरक्षएषोथगुरोःप्रवृत्तिंविज्ञायरक्षन्बहुधास्यदेहं ॥ निशांतकांतानटनोपदेष्टानितांतमस्याभवदंतरंगः॥८४॥तत्रैकदातत्त्वनिबोधनेननिवृत्तरागंनिजदेशिकंसः॥ योगानुपूर्वींमुपदिश्यनिन्येयथापुरंप्राक्तनमेवदेहं॥ ८५॥ हंतेदृशोयंविषयानुरागःकिंचोर्ध्वरेतोव्रतखंडनेन ॥ किन्नोदयेत्किल्बिषमुल्बणंतेकृत्यंभवानेवकृतीविवेक्तुं॥ ८६ ॥ व्रतमस्मदीयमतुलंक्वमहत्क्वचकामशास्त्रमतिगर्ह्यमिदं ॥ तदभीप्सतेभगवतैवयदित्यनवस्थितंजगदिहैवभवेत्॥ ८७॥ अधिमेदिनिप्रथयितुंशिथिलंधृतकंकणस्ययतिधर्ममिमं ॥ भवतःकिमस्त्यविदितंतदपिप्रणयान्मयोदितमिमंभगवन्॥ ८८॥

॥८६॥ किंचास्मदीयमतुलंमहद्व्रतंक्व क्वचेदमतिनिंद्यंकामशास्त्रंतदपिभवतैवयदीप्स्यतेतर्ह्यस्मिल्लोकेजगदनवस्थितमेवभवेत् तथाचोक्तं यद्यदा
चरतिश्रेष्ठस्तत्तदेवेतरोजनः सयत्प्रमाणंकुरुतेलोकस्तदनुवर्त्ततइति ॥ प्र० ॥८७॥ इदंनमयाविदितंज्ञापितंसर्वज्ञत्वात्तवकिंतुप्रेम्णोदितमित्याह
शिथिलमिमंयतिधर्मंभूमौप्रकटयितुंधृतकंकणस्यगृहीतप्रतिज्ञस्यभवतोऽविदितंकिमस्तिनकिमपितथापिहेभगवन्प्रणयादिदंमयोक्तं ॥८८॥

एवंपद्मपादवाक्यमुदाहृत्याचार्यस्यतदुदाहर्तुमाह पद्मपादस्यवचःश्रुत्वावाचस्पतितुल्याप्रतिभायस्यसउक्तवान्यद्यपित्वयाऽनिंदितमेवकथि
तंतथापिहेसौम्यश्रोतुंसावधानोभवपरमार्थमिदंकथयामि ॥८९॥ किंतदित्यपेक्षायामाहासंगिनआसक्तिविनिर्मुक्तस्यकामाःनप्रभवंतितत्रदृ
ष्टांतःगोपवधूसखस्यश्रीकृष्णस्येवकिंचयावज्रोलिसंज्ञिकयोगप्रतिभूमिःसएषहेवत्सनोऽस्माकमवकीर्णित्वस्यरेतःपातेनक्षतव्रतत्वस्यविपर्यय

सनिशम्यपद्मचरणस्यगिरंगिरतिस्मगीष्पतिसमप्रतिभः ॥ अविगीतमेवभवताफणितंश्टणुसौम्यवच्मिप
रमार्थमिदं॥८९॥ असंगिनोनप्रभवंतिकामाहरेरिवाभीरवधूसखस्य ॥ वज्रोलियोगप्रतिभूःसएषवत्साव
कीर्णित्वविपर्ययोनः॥९०॥ संकल्पएवाखिलकाममूलंसएवमेनास्तिसमस्यविष्णोः ॥ तन्मूलहानौभवपाश
नाशःकर्तुःसदास्याद्भवदोषदृष्टेः॥९१॥ अविचार्ययस्तुवपुराद्यहमित्यभिमन्यतेजडमतिःसुदृढं ॥ तमबुद्धतत्व
मधिकृत्यविधिप्रतिषेधशास्त्रमखिलंसफलं॥९२॥

स्तदभावःतस्यारेतआकर्षणसामर्थ्यसंपादकत्वात् ॥ उ० ॥ ९० ॥ किंचसंकल्पएवाखिलाभिलाषस्यमूलंसएवकृष्णतुल्यस्यममनास्ति तथा
चसदैवसंसारदोषदृष्टेःकर्तुरपिकाममूलस्यसंकल्पस्यहानौसत्यांभवपाशनाशःस्यात् ॥ ९१ ॥ नन्वेवंतर्हिविधिप्रतिषेधशास्त्रंनिष्फलंस्यादिति
चेत्तत्राह यस्तुदेहाद्यविचार्यदेहादेर्जडत्वादिनाऽनात्मत्वमविचार्याहमित्यहंप्रत्यालंबनमात्मानंसुदृढमभिमन्यतेयतोजडबुद्धिस्तमबुद्धतत्वमधि ॥१०॥
कृत्यसर्वंविधिप्रतिषेधशास्त्रंसफलं ॥ प्र० ॥ ९२ ॥

एवमज्ञस्याधिकारिणःसत्वाद्विधिप्रतिषेधशास्त्रसाफल्यमुक्त्वातत्त्वविदोअधिकाराभावमाह कृतासंपादितामहावाक्यजन्याधीर्येनसत्वाश्रमा
दिविनिर्मुक्तमात्मानमात्मत्वेनावगत्यवेदांतप्रतिपाद्यस्वरूपत्वान्निगमस्यमूर्ध्निवसन्विधिर्किंकरतांनभजेतविधियहणंप्रतिषेधस्याप्युपलक्षणं ॥
॥९३॥नन्ववश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभं नाभुक्तंक्षीयतेकर्मकल्पकोटिशतैरपीत्यादिवचनैःकर्मफलभोगस्यावश्यकत्वावगमात्कथंतेनत
त्वविदोऽसंबंधइत्याशंक्यवाचारंभणंविकारोनामधेयंमृत्तिकेत्येवसत्यमितिश्रुत्युक्तदृष्टांतेनकालत्रयेप्यात्मव्यतिरिक्तस्यप्रपंचस्याभावविचार
णेनतस्यमृषात्वनिश्चयादित्याह घटाद्यंमृत्प्रभवंवस्तुयथामृदंविनानास्तितथापरमात्मजन्यमिदंजगदपिपरमात्मानंविनाकालत्रयेपिनास्तितदन

कृतधीस्त्वनाश्रममवर्णमजात्यवबोधमात्रमजमेकरसं ॥ स्वतयावगत्यनभजेन्निवसन्निगमस्यमूर्ध्निविधिकिं
करतां॥९३॥ कलशादिमृत्प्रभवमस्तियथामृदमंतरानजगदेवमिदं ॥ परमात्मजन्यमपितेनविनासमयत्रये
पिनसमस्तिखलु॥९४॥ कथमज्यतेजगदशेषमिदंकलयन्मृषेतिहृदिकर्मफलैः ॥ नफलायहिस्वपनकालकृतं
सुकृतादिजात्वनृतबुद्धिहतं॥९५॥ तदयंकरोतुहयमेधशतान्यमितानिविप्रहननान्यथवा ॥ परमार्थविन्नसु
कृतैर्दुरितैरपिलिप्यतेऽस्तमितकर्तृतया॥९६॥

न्यत्वमारंभणशब्दादिभ्यइतिन्यायात्कल्पितस्याधिष्ठानानतिरिक्तत्वंप्रसिद्धमितिखल्वर्थः ॥९४॥ तथाचैवंप्रकारेणसर्वंजगन्मिथ्येतिदृढमनुसंद
धानःकर्मफलैर्नकेनापिप्रकारेणलिप्यतेहियस्मात्स्वप्नकालकृतंसुकृतंदुष्कृतंचमृषाबुद्धिहतत्वात्कदाचिदपिफलायनभवति ॥९५॥ तत्तस्माद
यमश्वमेधशतानिकरोतुअथवाऽसंख्यातानिविप्रहननानिकरोतुतथापिपरमार्थवित्सुकृतैर्दुरितैश्चनलिप्यतेलेपकारणस्यकर्तृत्वस्यनिवृत्तत्वादि
तिहेतुमाह अस्तंगतकर्तृतयेति ॥ ९६ ॥

अयममितानिब्रह्महननानिवाकरोतुतथापिदुरितैर्नलिप्यतइत्युक्तंतत्रप्रमाणाकांक्षायांत्रिशीर्षाणंत्वाष्ट्रमहन्नरुन्मुखान्यतीनूशालावृकेभ्यःप्रा
यच्छत्तस्यमेतत्रलोमापिनमीयतेसयोमांवेदनहवैतस्यकेनचनकर्मणालोकोमीयतेनस्तेयेननभ्रूणहत्ययेतिश्रुतिमर्थतःपठतित्रिशिरसंत्वष्टृपुत्रंवि
श्वरूपमिंद्रोऽवधीत्तथारौतियथार्थंशब्दमततीतिरुद्वेदांतवाक्यंतयेषांमुखेनास्तीतितानरुन्मुखान्शतशःयतीन्शालावृकसमूहायकुपितःसन्
अदात् तथापिशतक्रतोरिंद्रस्यतेनकर्मणालोमहानिरपिनैवकृतेतिऋग्वेदिनांवागित्यर्थः ॥ ९७ ॥ हयमेधशतानिकरोतुतथापिसुकृतैर्नलिप्यत

अवधीत्त्रिशीर्षमददाच्चयतीन्वृकमंडलायकुपितःशतशः॥ बतलोमहानिरपितेनकृतानशतक्रतोरितिहिव
ह्वृचगीः॥ ९७॥बहुदक्षिणैरयजतक्रतुभिर्विबुधानतर्पयदसंख्यधनैः॥ जनकस्तथाप्यभयमापपरंनतुदेहयो
गमितिकाण्ववचः ॥ ९८ ॥ नविहीयतेहिरिपुवद्दुरितैर्नचवर्धतेजनकवत्सुकृतैः॥ नसतापमेत्यकरवंदुरितं
किमहंनसाध्वकरवंत्विति च॥ ९९॥

इत्यत्रापिप्रमाणमाह जनकोबहुदक्षिणैःक्रतुभिर्देवानयजत्तथाऽसंख्यधनैरतर्पयत्तथापिकेवलंसर्वभयशून्यंपरमानंदस्वरूपंमोक्षंप्रापनतुतत्
फलभोगायदेहसंबंधमापेतिकाण्वानांवचनं तथाचश्रुतिः जनकोवैदेहोबहुदक्षिणेनयज्ञेनेजेअभयंवैजनकःप्राप्तोसीत्याद्या॥ ९८॥ फलितमा
ह तथाचतत्त्वविद्वत्ररिपुरिंद्रस्तद्वत्दुरितैर्नहीयते तथाजनकवत्सुकृतैश्चनवर्द्धतेकिंचसतत्वविदहंदुरितंकिमर्थमकरवंसाधुकर्मचकिमर्थंनाकरव
मितितापमपिनप्राप्नोतीत्यर्थस्तथाचश्रुतिस्तरसुकृतदुष्कृतेविधुनुतएनंहवावनतपतिकिमहंसाधुनाकरवंकिमहंपापमकरवमित्याद्या ॥ ९९ ॥

तत्तस्माद्यद्यपिकामशास्त्रपरिशीलनंहेसौम्यानेनैवकरणेनवपुषाकृतमपिनचदोषकृत्तथापिशिष्टसरणीपरिपालनार्थमन्यशरीरंप्राप्ययत्नंकरो
ति ॥१००॥ इत्येवंभवभयभंजनकरीःसत्कथाःकथयन्कथनीयंयशोयस्यसचरणचारिजनैरतिदुःप्रापमद्रिश्रृंगंप्राप्याथगिरिश्रृंगप्राप्त्यनंतरंसः
श्रीशंकरोभूयोप्युवाच ॥ १ ॥ यदुवाचतदुदाहरति गुहायाःपुरतःसमंतलंयस्याःसाविपुलाशिलाविभातितथातस्यागुहायाःपरिसरेप्रांतभूमौ
स्वच्छजलापुनश्चफलानांभारेणनम्रैर्वृक्षैरम्यंतटंयस्याःसासरसीविभाति हेविनेयाअनुपश्यत ॥२॥ तथाचयावत्कामकलाज्ञानायोचितंशरीर

तदनंगशास्त्रपरिशीलनमप्यमुनैवसौम्यकरणेनकृतं ॥ नहिदोषकृत्तदपिशिष्टसरण्यवनार्थमन्यवपुरेत्ययते
॥ १००॥ इतिसत्कथाःसकथनीययशाभवभीतिभंजनकरीःकथयन् ॥ सुदुरासदंचरणचारिजनैर्गिरिश्रृं
गमेत्यपुनरेवजगौ॥ १०१॥ अथसानुपश्यतविभातिगुहापुरतःशिलासमतलाविपुला॥ सरसीचतत्परिसरेऽ
च्छजलाफलभारनम्रतरुरम्यतटा॥ २॥ परिपाल्यतामिहवसद्भिरिदंवपुरप्रमादमनवद्यगुणाः॥ अहमास्थि
तस्तदुचितंकरणंकलयामियावदसमेपुकलां॥३॥ इतिशिष्यवर्गमनुशास्ययमिप्रवरोविसृष्टकरणोधिगुहं॥
महिपस्यसूक्ष्मगुरुयोगबलोविशदातिवाहिकशरीरयुतः॥ ४॥

मास्थितोऽहंविषमेषुकलामनुभवामितावदस्यांशिलायांवसद्भिर्हेऽनवद्यगुणाइदंचमद्वपुरप्रमादंयथास्यात्तथापरिपाल्यतामित्यर्थः ॥ ३ ॥ इ
त्येवंशिष्यवर्गमनुशास्यगुहायांत्यक्तदेहउरुयोगबलआतिवाहिकेनज्ञानेंद्रियकर्मेंद्रियप्राणमनोबुद्धिरूपेणलिंगशरीरेणयुतोयमिनांप्रवरःश्रीशं
करोऽमरकाभिधस्यक्षितिपस्यकायमविशत् ॥ ४ ॥

कथंविसृष्टदेहस्तच्छरीरंप्रविष्टवानित्यपेक्षायांतत्प्रकारंदर्शयति स्वशरीरस्यांगुष्ठमारभ्यदशमद्वारपर्यंतंप्राणवायुंनयन्सन्शिरोरंध्रमार्गाद्बहिरा
गत्यमृतस्यराजदेहस्यचरणाग्रपर्यंतंकरंध्रमार्गेणशनैःप्रविष्टवान्एवंसत्यप्येकबुद्धिरेव॥उ०॥५॥ ततःकिंवृत्तमित्यपेक्षायामाह मृतकस्यभूमिप
तेर्गात्रंहृत्प्रदेशेशनैःसमास्पंदतसम्यक्प्रचलितंतथाहस्तादिचलनक्रमेणनयनमुदमीलयत्तथासराजायथापूर्वमेवोदतिष्ठत् ॥६॥ क्रमेणेत्युक्तंत
त्क्रमेणक्रमेणेत्याकांक्षायांक्रमंनिरूपयति आदौतस्यांगंगात्रमुदयंतीमुखकांतिर्यस्मिन्तथाभूतंपश्चान्नासांतर्निर्गच्छन्प्राणवायुर्यस्मिन्शनकैः

अंगुष्ठमारभ्यसमीरणंनयन्करंध्रमार्गाद्बहिरेत्ययोगवित् ॥ करंध्रमार्गेणशनैःप्रविष्टवान्मृतस्ययावच्चरणा
ग्रमेकधीः॥५॥ गात्रंगतासोर्वसुधाधिपस्यशनैःसमास्यंदतहृत्प्रदेशे॥ तथोदमीलन्नयनंक्रमेणतथोदतिष्ठ
त्सयथापुरैव॥६॥ आदौतदंगमुदयन्मुखकांतिपश्चान्नासांतनिर्यदनिलंशनकैःपरस्तात् ॥ उन्मीलदंघ्रिचल
नंतदनूद्यदक्षिव्याकोचमुत्थितमुपात्तबलंक्रमेण ॥ ७ ॥ तंप्राप्तजीवमुपलभ्यपतिंप्रभूतहर्षस्वनाःप्रमुदिता
ननपंकजास्ताः॥ नार्योविरेजुररुणोदयसंप्रफुल्लपद्माःससारसरवाइववारिजिन्यः॥८॥

पश्चादुन्मीलच्चरणयोश्चलनंयस्मिन्ततःपश्चादुद्यन्नेत्रयोर्व्याकोचःसंकोचविनिर्मोकोयस्मिन्नित्येवंक्रमेणोपात्तबलंसदुत्थितं ॥ व० ॥ ७ ॥ तं
प्राप्तजीवंपतिमुपलभ्यप्रभूतोहर्षयुक्तःशब्दोयासांप्रमुदितानिमुखकमलानियासांतानार्योविरेजुः तत्रदृष्टांतः अरुणोदयेनसंप्रफुल्लानिकमला
नियासुताःसारसानांशब्देनसहितापुष्करिण्यइव ॥ ८ ॥

तासांवामेक्षणानामुदितंहर्षंवीक्ष्यनृपतिमपिआत्तप्राणंवीक्ष्यमहामात्यप्रमुख्याःप्रहृष्टाःसंतःशंखान्पूरितवंतः पणवादीन्वाद्यविशेषांश्चाभि
जघ्नुस्तेषांशंखादीनांशब्दःद्यांभूमिंचबधिरीचक्रिरे मंदाक्रांता ॥ १०९ ॥ इतिश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यबालगोपालतीर्थश्रीपा

हर्षंतासामुदितमतुलंवीक्ष्यवामेक्षणानामात्तप्राणंनृपमपिमहामात्यमुख्याःप्रहृष्टाः ॥ दध्मुःशंखान्पणवप
टहान्दुंदुभीश्चाभिजघ्नुस्तेषांघोषःसपदिबधिरीचक्रिरेद्यांभुवंच॥९॥ इतिश्रीमाधवीयेतत्सार्वज्ञोपायगो
चरः॥ संक्षेपशंकरजयेसर्गोयंनवमोभवत्॥ ९ ॥ संख्या ॥ १७६॥

दशिष्यदत्तवंशावतंसरामकुमारसूनुधनपतिकृतेश्रीशंकराचार्यविजयडिंडिमेनवमःसर्गः ॥ ९ ॥ टी०सं० ॥ ३२५ ॥

इति नवमःसर्गः समाप्तः